
מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף סו’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לע"נ ברוך בענדיט וברכה גרוס ע"ה
by Mr. & Mrs. Duvy Gross

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507- Daf- Week

info@dafaweek.org

בענין ניתוח המת וצורך מסויים בה

• איתא בגמ' שאפילו לשיטת ר' יהודה, כיון שיש לה רק שעבוד קדושת המת מוצא שעבוד זה וממילא נאסר האיציטלא. ואע"פ שאיסור הנאה מהמת ותכריכין כפשוטו איסור דאו' (ש"ך אות א'), דבר כזה אסור רק מדרבנן גזירה שמא יתחלף בתכריכים וכן הובא בש"ך אות ו'. ומדין זה נובע השאלה הכללי של ניתוח המת לשם לימוד או השתלת לב או כבד לשם רפואה וכדומה אם מותר אם לאו.

• ועיין ברע"א כאן על הדין של איסור הנאה שפסק שאסור אף לצורך רפואה. ולכ' ר"ל לצורך רפואה שאינו של פיקוח נפש אכן במצב פקו"נ לכ' פשוט שיש להתיר וכן הובא בחזו"א ונשמת אברהם (אלא שבבנין ציון חולק אפילו במצב כזה והוא חידש נפלא).

• אכן לצורך רפואה במת עכו"ם ע' בפתחי תשובה שהביא שיטות שהאיסור של ישראל דאו' ולכן אסור אכן האיסור של עכו"ם רק מדרבנן ולכן מותר במצב חולי של ישראל לנתוח עכו"ם. (והגר"א שם הביא שי"א שלעכו"ם מותר לגמרי.) וממילא מתירים כמה האחרונים השתמשות במת נכרי כדי להתלמד לצורך רפואה. וכן הובא ג"כ באגרות משה.

• ולענין הצלת אבר ע"י מת יהודי אם זה ג"כ נכלל בפקו"נ ומותר או הוי כסתם רפואה ואסור יש בזה ג"כ מח' אחרונים ע"ש בנשמת אברהם שמאריך בדין זה.

- שו"ע יו"ד שמט' א'-ד'
- ש"ך שם אות א' ואות ו'
- רע"א שם אות א'
- חזו"א אהלות כב' לב'
- נשמת אברהם שם
- בנין ציון יו"ד קע'
- פתחי תשובה שם
- ביאור הגר"א שם
- אגרות משה יו"ד א' רכט' ענף ו'

פיק מספיקא דלמח עדיין קיימין הטלמות שיטור המסמח באהל, וגראה דאם עושין העכו"מ מסילה עליו אין כאן רק משום קלות ראש ואין מפנין בשביל זה, ולהמבואר לשיל דאין איסור קלות ראש אלא על הקבר ממש יש מקום לומר דאם יעלו עפר על הקבר י"ט הוי הפסק רשות ומותר לעשות למעלה דרך לרבים וכמו שאם יבנו גשר גבוה י"ט מן הקברות דגראה דהוי הפסק רשות, ואפשר דגני' גני'ט או בד"ט ואף שקשה להקל צלי ראי' מ"מ ראוי להחמיר ולהשתדל במקום שאי אפשר להליל ולשפוך עליו עפר הרבה, מיהו נראה דראוי לפנותו בזמן שסללו עליו מסילה משום מויק לרבים שכהנים שוברין עליו.

שם"ג ס"א ולא מצוי למכוד, לא אספרט מהו מכוד ומיהו בוי, ואפשר דר"ל שיש שם גדיקים קבורים, ולמשי"כ לשיל שאין מפנין בשביל שעכו"ם נוהגין עליו קלות ראש גם זה בכלל בזוי, וכן כהא דלעיל סי' שס"ב ס"ה ס"ו משמע דאין מפנין דיעבד, וכן אם הוא קבור יחיד אין מפנין אותו לביה"ק כל שידעו שקברו אותו שלא ש"מ לפנותו כדלקמן שם"ד ס"ב, ואיסור פנוי עיי' בבי' ובאחרונים, ועוד שאסור להגותו בלא קבורה אף שמה אחר אחר הלכה וכש"כ לבטל הקבורה כי הקבורה כבודו ובין החיים כיוול הוא לו, ואף לפחות הקבר אסור כמבואר בשו"ע ס"ו. **שם** ס"ב אין מוליקין מה כוונתו פ"י ש"ך סק"ד ובגליון צלי' כתב כן בשם ס"מ ומה"ט אין קבורין ואסור כאן במקום שהוא יחיד ועוד שכבודו יומר בביה"ק ומה"ט קבר הנמלא מחוקין ל' שנקבר באונס ע"מ לפנותו, ומ"מ אם לזה שומעין לו כיון דערב עליו במקום שוה, ול"ק מה שהק' בתשובה ז"י דלמה שומעין לו, דאין כאן בזיון גמור למתים אלא מטוב ההנהגה והמה אינו משועבד להן לבטל רגונו מפני רלונו, ואדרבה לטעם הו"י שיש בזה חשש כיוול ראוי שלא נשמע לו דכיוול המה הוא כיוול כל החיים וכמו באחר אל תקברוהו שאין שומעין לו.

והנה לפנות אסור אם לא להלילו מבזיון, אבל מותר לקבורו ע"מ לפנותו מבזיון למכוד כמו מקבר יחיד לביה"ק, ואפשר הטעם דכמו שמותר להלילו לכבודו ס"ג מותר לקבורו ע"מ לפנותו לכבודו והויא קבורה ראשונה כמו הלנה לכבודו ולא נגמרה קבורתו עדיין וכדאיתא סי' שפ"ה ס"ג דאם קברו ע"מ לפנותו מיד ז' אינו נובא אכלות עד שיפנהו [ואש"ג דבדעתה לפנותו לאחר ז' נובא השתא אכלות דמי' קבורה היא לענין אכלות, מ"מ לענין היסר פנוי חשיבין לקבר ראשון כהלנה בעלמא] אבל כל שקברוהו שלא ע"מ לפנותו וכבר נגמרה קבורתו אין ראוי לבטל עוד קבורתו בשביל להוסיף כבודו, שאין ראוי למסור הדבר ציד כל אחד במה שיחדש להוסיף לו כבוד ולהחירו להוליו מקברו אלא אין לכבודו אלא ששמו וכל שקברוהו קבורה עונשית זו היא כבודו שלא להוסיף עוד. [א"ה] נראה שסק"ג **בפ"ת** סי' שס"ג סק"ה בשם הגו"ב והח"ס דאם יש חולה קמן מותר לנולו משום פ"ג אבל אין חולה קמן אסור, ואין המילוק בין איסור קמן לליחא קמן, אלא אם מצוי הדבר דבזמן שמחריעין עלה [אף שאין בשעה זו חולה קמן] משום חולי מהלכת הו"ל כאיברים שגרו בעיר הסמוך לספר וכדאמר עירובין מ"ה א' ובתענית כ"א ב' ומיהו בשעת שג' לא חשיבין ל' פ"ג אש"ג דשכיח בזמן מן הזמנים שינטרכו לזה כמו שאין עושין כלי זיין בשנה בשעת שג' דא"כ בטלת כל המעות, אלא לא מקרי ספק פ"ג בדברים עתידים שכהוה אין להם כל זכר, ובאמת שאין אנו בקיאים בעתידות ופעמים שמה שחשבונו להללה מתהפך לרועץ והלך אין דנים בשביל עתידות רחוקות, וגם משום שז"ך רבים אפשר דלא הוה אלא כשמויק את הרבים וכמשי"כ לעיל ס"ק כ"ו.

איברא משי"כ הח"ס דיש בזה ג"כ משום אה"ה וא"כ אף בפרש מרדכי ליבור שאין אנו מזהרין על ניוולו אסור, ז"ע דאפשר דכיון דאין כאן רק ראי' בעלמא ואין ראי' זו נמכרת בשכר לא מקרי הנאה, ולמשי"כ בשו"ע סי' שמי"ט דמה עכו"מ אסור בהנאה מוכח כן בצורות מ"ה א' דשלקו זונה ללמוד את

מנין אברים, ומיהו כבר הכריע הגר"א שם דמה עכו"מ מותר בהנאה, ומיהו כיון שלא הביא הגר"א הא דבכורות משמע דס"ל דלא חשיבא הנאה.

לג' וכשנפנין את המה הנמלא או שמויק את הרבים או שאינו משתמר לר"ך ליקח את התפוסה דהתפוסה בכלל מה מפני שכלב צו המוהל ומחבט כדאמר גיור ס"ה א' ועשאוהו חכמים כמה לענין חיוב קבורה עמו, ואין לומר דהא דתנן עטלו ואת תפוסה הוא משום טהרה א"י דהתפוסה ממנחא אבל לא מפני שהתפוסה יקברת עמו, שהרי ב' הר"ש פפ"ו דהלכות דחכמים מטהרין את התפוסה ואפ"ה חייב ליעלה מפני שהיא נקברת עמו, ואף לדעת הרמב"ם דהתפוסה טמאה לכו"ע וכמשי"כ לעיל ס"ק ט"ז, מ"מ נראה דמורה דנקברה עם המה מזד חיוב קבורה שהרי יליף לה בגמ' מקרא וגשאתי ממלרים ממלרים טול עמי [ר"ל שאם לא יעלה ביד יוסף לשאת אותו עבדיו יטול עצמותיו ממלרים] ואש"ג דכ' ה"י' דהוא אהמכחא מ"מ שפיר איכא למשמע מינה שהוא מחיוב קבורה שאם הוא מטהרת איזי לא שייך למשמחי' אמלרים, וגראה דאיסור פנוי המה הוא אפי' לאחר שנעשה כולו רקב כיון דרקב ותפוסה כפופו לענין חיוב קבורה, ומיהו י"ל דכל שיש שדרה וגולגולת נטול גם הרקב והתפוסה עמה, אבל כשאין שם אלא רקב י"ל דאין בו מלות קבורה דהיי אשכות לענין מה מלוא דבעינן ראשו ורובו וכל שמלא ראשו ורובו חוזר אפי' על אבר לקבור עמו כמשי"כ רמב"ן בת"ה בשם הירושלמי והובא בשו"ע סי' שפ"ד ס"ב וכן לענין טומאת כהן לקרוביו אחר גיור מ"ג ב' דאינו ממנחא לאברים אבל חוזר על שלם כשטורה, וא"כ איכא למימר דהיי דחייב ליעול תפוסה כי איכא ראשו ורובו אבל אם אין שם רקב ותפוסה אפשר דאין בהן חיוב קבורה וממילא מותר לפנותן כדי לטהר את המקום.

אמנם יש להסתפק אי דוקא מדין מ"מ אימעיט בליכא ראשו ורובו שאינו קונה מקומו ואין כהן מטמא לו, אבל מלות קבורה איכא או לגמרי אימעיט ממלות קבורה, ובירושלמי דריש ל' מקבר תקברנו ומשמע דגמרי אימעיט ממלות קבורה ואש"ג דבגמ' סנהדרין מ"ו ב' אמר קבורה משום בזיונו או משום כפרה ז"ל דדוקא בראשו ורובו איכא בזיונו ולא בלאו, אבל קשה דבנייר שם ממעט לאברים מקרא דלה, ואם אין שם מלות קבורה למה לי למעטי לא מציעא לדעת הסבורים שאין כהן מטמא לקרובים שלא לנודך דלא אגמריך קרא אלא אפי' להסבורים ביו"ד סי' שפ"ג ס"ה דמטמא שלא לנודך מ"מ אינו אלא בזמן דאיכא אצתי מלות קבורה ומתוך שהותרה לנודך הותרה שלא לנודך אבל לאחר שהימם הגולל אסור כדאיתא בשו"ע שם, אבל כהא בלאו אי לית בו מלות קבורה כלל לא לאגמריך קרא למעטי, ואין לומר דמהא דאימעיט לענין טומאת קרובים ילפינן לענין מלות קבורה, דא"כ לרב דאית ליי דאין כהן מטמא למתו בזמן שהוא הבר נילף שאין מלות קבורה בחסר אלא ודאי אין לומדים ממומחא קרובים, ואפשר דהא דריש ביר' מתקברנו אהמכחא ולענין מ"מ דוקא, וכן משמע מדקבע לה לענין מ"מ ולא אמרה לענין עיקר קבורה, ובגמ' גיור שם אמר פרע לכזים מה וכזים נלל ומלא תרודו רקב ומשמע דבכולהו איכא מלות קבורה ואפי' בפחות משיעור זה איכא מלות קבורה אלא דבפחות מזה ליכא טומאה לכהן ולפ"ו אין מפנין אף רקב ואף בנקבר אבר אחר, וז"ע [והא דאמר ר"י מוליך קב"ה ב' יכול להוסיף לחלפין או לשורפה במקומה אש"ג דמלות קבורה בקרקע, י"ל דר"ל דאפשר דיעשה בראסור, וכ"מ בתו' שם שכתבו דמורה ר"י במה שלם שאין דרך לחתכו לפחות מכזית ולשרפו, ור"ל דבקבורת מה שלם זהירי כו"ע אבל בקבורת כזית לאו כו"ע בקיאי להוהר בזה ואי בזית מותר לחתכו ולשרפו ובשלם הרי אסור לחתכו הו"ל למימר בפשיעות דלא אחר ר"י אלא שיכול לעשות בהיתר].

ואי איכא מלות קבורה בכ"ש אלא לענין מ"מ בעינן ראשו ורובו יש לומר דהא דאמר דחוזר אף על אבר וכן ככהן להרוג

נשמת אברהם

קמן אסור, ואין החילוק בין איתא לקמן לליתא קמן, אלא אם מצוי הדבר דבזמן שמתריעין עלה (אף שאין בשעה זו חולה קמן) משום חולי מהלכת הו"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר וכדאמר עירובין מה ע"א ובתענית כא ע"ב, ומיהו בשעת שלום לא חשבינן ליה פקו"נ אע"ג דשכיח בזמן מן הזמנים שיצטרכו לזה, כמו שאין עושין כלי זיין בשבת בשעת שלום דא"כ בטלת כל המצות, אלא לא מקרי ספק פקו"נ בדברים עתידים שבהוה אין להם כל זכר, ובאמת שאין אנו בקיאים בעתידות ופעמים שמה שחשבונום להצלה מתהפך לרועץ, והלכך אין דנים בשביל עתידות רחוקות, וגם משום צורך רבים אפשר דלא הותר אלא כשמזיק את הרבים, עכ"ל.

וא"ל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דכוונת החזו"א הוא שאפילו אין החולה לפניך ממש, אך אם המחלה נפוצה כך שהחולה ודאי נמצא במקום אחר ואפשר לעזור לו מיד ע"י הניתוח של המת, מותר.

ועיין בשו"ת בנין ציון¹¹⁰ שאוסר ניתוח אחרי המות אפילו כשמדובר על הצלת חולה אחר הנמצא לפנינו.

גם במקרה של מחלה תורשתית, כשקיימת תקוה שעל ידי הניתוח שאחרי המות ניתן יהיה למצוא טיפול שיגרום להצלת יתר בני המשפחה, מותר לנתח¹¹¹.

ציונים והערות

(108) הגר"י אריאלי ז"ל, תורה שבעל פה תשכ"ד עמ' מ ע"פ הפוסקים המובאים לעיל. (109) אהלות סי' כב סוסע' לב. (110) סי' קע ו-קעא. (111) כל בו על אבלות ח"א סי' ג סע' יב ס"ק 10; הגר"י אריאלי ז"ל, תורה שבעל פה שם.

בארה"ב ואין בית התולים חייב לבצע ניתוחי מתים כלל כדי לזכות לסינוף לבית חולים אוניברסיטאי. כמו כן אין שום ראייה שרמת הרפואה בבית חולים, בו אינם מבצעים ניתוחי מתים, יורדת עקב זה מביה"ח אחר, או שהרופאים או סטודנטים הלומדים שם נופלים ברמת ידיעתם ברפואה מעמיתיהם הלומדים בבתי חולים שם מבצעים ניתוחי מתים.

3. לצורך הצלת נפש. במקרה שיש חולה שיש בו סכנה לפנינו באותו בית חולים שם נפטר חולה אחר, ואפילו אם יש רק ספק שעל ידי ניתוח המת יינצל החולה החי, מותר. אך אם אין חולה מצוי לפנינו עכשיו אלא שמא יזדמן, אסור הדבר¹⁰⁸. ואין לומר שהיום, שקיימת אפשרות להתקשר בכל קצווי עולם במהירות מירבית באמצעות הטלפון וכדומה, כל העולם נקרא "לפנינו", כי המציאות מכחישה את זאת ולא שמענו על אף מקרה שמיד אחרי ניתוח המת התקשרו לכל בתי חולים בעולם להודיע על התוצאות, אלא אפילו במקרים שהתוצאות היו חדישות וחשובות ביותר פרסמו אותם בעיתונות הרפואית רק כעבור שנה או יותר.

כותב החזו"א¹⁰⁹: בפ"ת סי' שסג ס"ק ה בשם הנו"ב והחת"ס דאם יש חולה קמן מותר לנוולו משום פקו"נ אבל אין חולה

שאלות בנין ציון ותשובות עג

ברמ"ח וא"כ המח דלת נחתייב מידי למה יתנוול הרי לא דמי ללקוחות רק לירושה וגם הרא"ש שהניח המחיר מחולק דאמרינן וכו' משום אבוד נשמה דח"י נינוולי מלכד מה שהשיב כבר נכ"ב על זה בלא"ה לענ"ד אין רח"י משם דהנה בכל עניני התורה אם יארע התנגדות בין ב' מלות אמרינן שג' ואל תעשה עדיף ולכן נריך ילפוחא דעשה דוחה ל"ה דמסברא הוי אמרינן מוטב ידחה העשה בשג' ולא תעשה ואל ידחה הל"ה בקום ועשה ולענין ע' ול"ה ולקצת שיטות גם לענין ל"ה שיש בה כרח דלית לן ילפוחא דלירחי מפני ע' בנחת אמרינן דידחה העשה מפניהם בשו"ה ועל כן גם כאן אם ימנע התנגדות בין מלות פקוח נפש ובין מנ"ה שלא לנוול המח מחסברא אמרינן שו"ה עדיף ולא ינוול אצל ההם דמותה התורה להרוג הרגה רק דהספק הוא אם בלא דביקה הנרצה או אחר שיבדק קאמר שפיר דמשום אבוד נשמה דח"י נינוולי דהרי הנריקה היא לא לבד להציל הנרצה אלא להציל גם הכ"ד והעדים שלא יעברו על עין רגיזה שלא כדון בקום ועשה שאם הנרצה טרפה ה' מיתה הרגה נחשבה כרציחה וספיר אמרינן שיש סברא דמוטב לעבור בקום ועשה על עוון נוול המח מלעבור בקום ועשה על ספק רציחה ולכן נקט שם הלשון משום איבוד נשמה דח"י ולא נקט הלשון משום פקוח נפש דלא משום פקוח נפש שיעבור עליו בשו"ה אחינן עלי' אלא משום אבוד נשמה בקום ועשה וא"כ נגדון השאלה דאין על הגד של פקוח נפש רק שו"ה מחסברא נאמר חדתה משום פקוח נפש בשג' אצל תעשה ואל ידחה איסור נוול המח נקום ועשה.

רק דערינן יש לחן בזה שהרי כלל גדול בחזרה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ואין חילוק בין ודאי לספק פ"כ אבל נלענ"ד דגם מטעם זה אין להחיר כחן דכבר הוכחתי במ"ה (סי' קס"ז) שדעת רש"י ע"פ גמרא דכ"ק (דף ס') דאמרינן שם שאסור להציל עצמו בממון חבירו שאסור לאדם לגזול ממון חבירו למען הציל עצמו ממיחה ונגד דעה החוספ' והרא"ש שפירשו הסוגיא שם דוקא לענין דאין לשלם אצל לא שיהי' אסור לכחילה להציל והנה לדעת רש"י כיון שאסור להציל עצמו בממון חבירו כש"כ דאסור להציל עצמו בקולן חבירו דבגדו חביב לו מממונו כדאמרינן בב"ב פ' החובל בהאשה שנחת לפני ר"ע ע"ש וא"כ ה"ך נאמר דמשום פ"כ דהחולה יהי' מותר לבזח ולנול. המח דמסתמא לא מוחל על בזיונו דער כחן לא פליגי הנחי נשקלים (פ"ב) רק אי מחיל אינש זילוחי' לגבי יורשים ומשמע דלגבי אחר מחסתמא

אינו מוחל אכן לא בלבד לשיטת רש"י נראה דאסור אלא גם לשיטת החוספ' והרא"ש דפסקיה הטור וש"ע בח"מ (סי' שנט) נראה שהדין כן דול הטור שם ואפילו הוא בסכנת מוח וזח לגזול את חבירו ולהציל נפשו אסור לו לגזול אם לא על דעת לשלם ודאי אין לך דבר עומד בפני לך הוא דח"י לעלו ולהציל נפשו אצל לא יקחנו אלא על דעת לשלם עכ"ל וכן נפסק גם בש"ע שם הרי צפירוש דאסור לגזול אפילו להציל נפש אם לא על מנת לשלם דאין חילוק בין שיטה רש"י לשיטת החוספ' והרא"ש אלא לשיטת רש"י מה דאמרינן אסור להציל עצמו בממון חבירו הוא אפילו ע"מ לשלם לבסוף ולשיטת החוספ' והרא"ש לא אסור רק אם מייל עצמו ע"מ שלא ישלם לבסוף ולפ"ז נבדוק זה דלא שייך שיטת לבסוף דאי אפשר לשלם לחם את בזיונו גם לשיטת החוספ' והרא"ש אסור להציל נפש בציון אחר ואין לומר כיון דפסקין כה"ק בשקלים (ס"ט) דגזו ללורך המח והותר יחמו למרשו דאדם מחיל זילוחי' לגבי יורשי' כמבואר בשו"ע י"ד (סי' שנו') א"כ גם הכא שייך שיטת לבסוף דישלמו דמי בציון המח ליורשי' ד"ה דבשלמא ההם שכבר גזו יש סכום בזה לומר דבזיון זה מחיל ליורשי' אצל הכא מי יטום כמה דמי בציון לשלם ליורשי' ועוד דרש"י כתב בסנהדרין (דף מ"ח) ח"ל הנא קמח סבר מחיים אחלי' לזילוחא ויחיא לי' שיתבזה לאחר מיתתו להנחת יורשים עכ"ל הרי שכתב דמחיים אחלי' לזילוחא והיינו דוודאי לא שייך מחילה לאחר מיתה ואף דלא נגבה הממון רק לאחר מיתה אמרינן מחסתמא ידע המח שאין לו לרבי קבורה ויטרו בו לגבות בשבילו לכן מחיים כבר מחיל זילוחא דהמותר ליורשי' וא"כ לא שייך שחילה רק לענין ציון דאסור המח ארעתי' בחיי מיה שאין כן נבדון שלפנינו וא"כ לא שייך בזה השנה וגם לשיטת החוספ' והרא"ש אסור להציל בציון חבירו ועוד דבשלמא לענין הצלה עצמו בממון חבירו יש סברא דמותר כיון דהנגזל צעמו חייב להציל חבירו בממונו משום לא תעמוד על דם רעך כמבואר בח"מ (סי' תכ"ו) לכן מותר להציל עצמו בממונו דלא מידי גזלו כיון דהוא צעמו ה' חייב בזה אצל נבדון השאלה דלא שייך לומר כן דאין על המח מוטל להציל את החי דכיון שאדם מה נעשה חפשי מן המצוה כדאמרינן נדה (דף ס"ה) לכן גם מטעם זה נלענ"ד דגם ע"פ שיטת החוספ' והרא"ש אסור להציל החי ע"י בזיון המח וכל שכן כיון דהבזיון והניוול הוא ודאי ואם יגיעהלה לחי ע"י הוא ספק ושג' ואל תעשה עדיף כנלענ"ד הקטן יעקב.

סימן קע"א

ב"ה אלטאחא, יום ה' כ"ז אדר תר"כ לפ"ק.

להרה"ג וכו' מ"ה משה שיק נ"י הגאב"ד דק"ק יערגן יע"ה.

בצנ המח ולנחת בני מיעיו כאשר נריך לעשות מי שרואה ללמוד ענין החולי זה ודאי נוול יקרא :

ב) כבר כתבתי בתשובתי הנ"ל דמסתמא אדם מוחל זילוחא לגבי יורשים כה"ק פ"ק דשקלים ומעב"ה לי' כתב על זה דלא ידע מה אענה לשם ב"ב (דף ק"ד) דמשם הוכיח הנכ"י דאין אדם מוחל נוול משום הנחת יורשים והמהתי אני הנחתי רח"י ממה שפסקין בשו"ע (סי' ט"ו) דאם דאדם מוחל זילוחי' לגבי יורשים והוא השיב מראיה הנכ"י מנגמרא דב"ב ואדרנא אשאל מה יענה מעב"ה לי' לסתירה זו אכן לו מר כ"י שם ענינו על מה שכתבתי גם ה' יודע מה אענה על ראייה הש"ס דב"ב כי כבר עניתי שם כמה שהנחתי דברי רש"י בסנהדרין (דף מ"ח) שכתב דה"ק סבר דמחיים אחלי' לזילוחא ויחיא לי' שיתבזה לאחר מיתתו להנחת

מערכת נ"י השיב על מה שכתבתי לאסור לנוול המח ללורך פקוח נפש והניח ראייתו שעל פיהם לפי דעתו מבואר ומוכרח דמקום פקוח נפש שרי נוול המח ולענ"ד לא מבואר ולא מוכרח ואשיב על ראייתו: מה שהניח רח"י ממה דאמרינן ערכין (דף ז') בישבה על המשבר ומחה מניחין סכין וקורעין צטנה כדי להציל הולך הרי משום הגלת עונד מותר לנוול המח לפענ"ד ג' תשובות בדבר: א) נוול המח לא יקרא רק מה שמסקן ומחנע המח בעיני ראייתו ובפרט מה שנקרא נוול גם גבי החי אצל להוציא העובר ע"י חתיכה צטנה מאן לימא לן דהה נוול יקרא אחרי שידוע שע"פ רובי הרפואה גם בחי' לפעמים נעשה כן והרבה פעמים מאלו נדברי ר"ל יואל דופן הרי שה' יודע דרך רפואה זו אלס ואין זה נוול משא"כ לפתוח

בספר תוה"א שהביאו הירושלמי. וגם כיון שלא מציינו בגמ' דיון שחולק על הירושלמי יש לפסוק כירושלמי. וגם המל"מ בסוף הלכות אבל בסוף דבריו הביא שדין זה מבואר בירושלמי דשבת דבשר עכ"ם מת מותר בהנאה ונשאר בקושיא על הרשב"א בתשובה והריטב"א והרא"ה שהביא בשט"מ כתובות דף ס' שסברי דאסור. וגם מסיק להרמב"ם ולרש"י שמת עכ"ם מותר בהנאה. ובמה"פ ריש ב"ק נשאר ג"כ על הש"ע בקושיא ע"ז שפסק דמת עכ"ם אסור בהנאה מהירושלמי ומסיק שמתיר. וברדב"ז ח"ג סימן תקמ"ח כתב בפשיטות להתיר והביא שכן ראה בתוס' ב"ק והטעם משום דילפינן ממרים, והוכיח דאי לא תימא הכי ביה"ק של עכ"ם יהיה אסור בהנאה ולא יהיו מרעין בהם בהמות וכיוצא בזה ולא מציינו וכתוב אשר בשר חמורים בשרם עיי"ש שלא הביא כלל שיטה שאוסרת.

ונמצא שהמתירין הם הרבה ומפורש זה בירושלמי. והאוסרין שהביאו דהוא הרשב"א הרי ביותר מקומות מתיר בפשיטות, והרמב"ן שהביא המל"מ שמסתפק, הרי בתוה"א מתיר. וגם המל"מ לא העתיק סוף דבריו שהוא מה שנמצא ברשב"א כתובות שאומרים שהוא שייך להרמב"ן שמסיק ובמס' שבת יש ראייה להתיר זו וכונתו למה שמבואר בירושלמי פרק המצניע וכדפי' כן במה"פ ב"ק שם. ונשאר רק הרא"ה שבשט"מ כתובות דף ס' והריטב"א שמביא המל"מ נגד כל הני שלכן יש לתורות לצורך גדול כלרפואה כהמתירין בהנאה במת עכ"ם וכהש"ך בנה"כ והגרי"א.

ומשי"כ כתרי"ה דתלוי בהילפותא דאם מע"ע הוא דוקא מת ישראל, ואם מע"ז גם מת עכ"ם אסור בהנאה, לא מוכן לי דמה לנו ממה ילפינן, דהא תלוי רק מה למדין אם דוקא כמרים שהוא ישראל, או לאו דוקא אלא כל מת הוא כמרים אבל אם דוקא ישראל כמרים אף שהוא גלמד מע"ז נמי הוא דוקא ישראל ואם הוא לאו דוקא כמרים אלא הוא לכל מת אף אם גלמד מע"ע נמי הוא לכל מת. וגם הא לכר"ע הוא הילפותא מע"ע ולא מע"ז כמפורש בתוס' סנהדרין דף מ"ח, ורק במה"פ ב"ק כתב דאלו האוסרים גם עור המת בהנאה סברי דרבא יליף מע"ז דאם מע"ע כאביי יש להתיר העור בהנאה כדסברי התוס' בנדה דף ג"ה מטעם דבע"ע מותר העור בהנאה דאיסור הנאה שלה ילפינן מדכתיב כפרה קדשים ועור קדשים מותר בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה עיי"ש. אבל לא נכון כלל דפשיטא דגם לרבא הילפותא דמת גופיה הוא מע"ע כדאמר בסתמא דגמ' בע"ז. וגם הוא מוכרח דלמת

מכה הוי דרך הנאתו אלא דכיון דלכר"ע אין זה דרך הנאתו אינו לוקה וכ"ש אוכל חלב חי דאף לגבי האוכל אינו דרך אכילתו, שפירוש זה הוא רק משום שמצריך שיהיה דרך הנאה לכל אדם אבל אם אינו מטעם דצריך שיהיה דרך הנאה לכל אדם אלא דנימא דאם הוא דבר העומד לרפואה היה לוקה אף שאין זה דרך הנאת כל אדם אין שייך בזה כ"ש דהא לצורך והנאה ידידה של החולה לא עמד החלב ממש כמו שאינו עומד לאוכלו חי, והי"ל לומר רק וה"ה אוכל חלב חי ולא כ"ש. ולכן ראייה מזה שאף אם היה עומד לרפואה לא היה לוקה משום דבעינן הנאה כדרך הנאת כל אדם. וא"כ מוכרח לפרש בכונת רש"י ולא לרפואה כדפירשתי שהוא ולא לדרך שעושין לרפואה, אף שהוא קצת דוחק.

וא"כ אף בדבר שאין בו הנאה אחרת אלא לרפואה כמו המת בזמננו שאף העכ"ם אין נהגין בו לדברים אחרים נמי אם נימא דבמת לא נאסר אלא כדרך הנאה כדסובר המל"מ מטעם דיליף מע"ע וע"ע מהקדש שנכתב שם אכילה, וכן משמע שסובר גם הרדב"ז, יש להתיר לחבר בשר מת באדם חי לרפואה משום שאין זה עכ"פ דרך הנאה דכל אדם אף שעומד לזה, אבל הא בארתי שלדינא יש לאסור במת אף שלא כדרך הנאה כרעק"א שמסתבר כותיה.

ענף ו

אבל הא רובא דרובא של עכ"ם הם, ושל עכ"ם מסתבר שיש להורות לצורך גדול כלרפואה כהמתירין בהנאה, אף שהמחבר בסימן שמ"ט כתב דגם מת עכ"ם אסור בהנאה. דמנה"כ שם שהביא שיטת התוס' ב"ק דף י' דכתבו דשור ולא אדם צריך למעט עכ"ם ועבד הקנוי לישראל דשרו בהנאה, וכן מהמ"מ פ"ב ממ"א ה"ג בשם הרמב"ן דדוקא מת ישראל אסור בהנאה, משמע שסובר כן להלכה. והגרי"א בסק"א הביא שגם הרשב"א עצמו סובר כן בג' מקומות בב"ק בדף ט' שתירץ נמי כתוס' דבור ולא אדם הוא למעוטי נכרי הקנוי לישראל וכתב עוד טעם לזה דלא ילפינן ממרים אלא בן ברית כמוה עיי"ש. וכן כתב בדף נ"ד, ובשבת דף צ"ד כתב שהרי אפשר בהוצאת המת שיהא בה צורך לגופה של מלאכה כגון אותה שאמרו בירושלמי בעכ"ם שהוציא לכלבו, א"כ פסק כירושלמי שבת פרק המצניע שמת עכ"ם מותר בהנאה, ומצד התשובה של הרשב"א דאוסר כתב הגרי"א שאין הכרח דפשיטא ליה לאיסור, וכן הביא הגרי"א שם מהר"ן שבת שם ומרמב"ן

נשמת אברהם

בש"ך ס"ק ג דכל הכאת חרב ה"ל סכנה והכי ק"ל לענין שבת וכו', עכ"ל.
וראיתי בשו"ת יביע אומר¹¹⁵ שדן שם בהשתלת קרנית העין וכותב: ומ"מ עדיין יש מקום להקל בנ"ד עפ"י מ"ש הפמ"ג או"ח סי' שכח מש"ז ס"ק ז וז"ל: ואם אונסים אותו בסכנת אבר אם לא יעשה איסור תורה עיין ש"ך יו"ד סי' קנז ס"ק ג שמצדד לקולא, וי"ל שזהו בשאר לא תעשה אבל שבת דחמיר לא וכו', ע"כ, ולפי"ז בנ"ד יש מקום רב להקל ע"פ הפמ"ג, עכ"ל של היביע אומר.

להלן¹¹⁶ הבאתי מה שכתב הגרא"י אונטרמן זצ"ל בנוגע להשתלת קרנית העין בזו הלשון: שאין כאן בכלל הנאה מן המת כי אבר המושלת בגוף חי, אותו אבר חוזר וקם לתחייה וממילא פוקעים הימנו דיני מת וההנאה היא איפוא הנאה מן החי, עכ"ל. וראה לקמן עמ' תקכח ד"ה כותב, מה שכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל להגרא"י אונטרמן זצ"ל.

ואין לומר שבהשתלת קרנית העין אין כאן סכנת אבר כי הלא אין הוא עומד לאבד ראות עיניו, כי הוא כבר סומא וע"י ההשתלה מקבל ראייה מחדש. כי עיין בתוס'¹¹⁷ דאם ברור לו שיחייהו נקרא פקוח נפש אע"פ שהוא כעת מת, וה"ה בסכנת אבר.

אך כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: יש לדון בזה דאפשר שזה דומה למציל

וה"ה במחלה מדבקת שיהיה אפשר ליתן טיפול מניעתי לאחרים שבאו במגע עם החולה.

4. סכנת אבר. הלכה פסוקה לפי רוב הפוסקים שמותר לנתח את המת אם ע"י כן יש אפשרות להציל חולה שיש בו סכנה הנמצא לפנינו - ראה¹¹⁸ 3. אך האם מותר לנתח את המת לשם חולה שיש בו רק סכנת אבר ללא סכנת נפשות? ולכאורה עיין בש"ך¹¹² שפוסק שאם יש סכנת אבר, מותר לעבור על כל לאו (ומן הסתם גם על חילול שבת - א. ס. א.) אך הפמ"ג כותב¹¹³ דבשאר לא תעשה פרט לשבת בחולה עם סכנת אבר י"ל דמותר לרפאות באיסור תורה ושאני שבת דחמיר, עכ"ל. אמנם עיי"ש דכותב דמסתברא דשרי לאכול איסור דרבנן ביש סכנת אבר, ואני מסופק בסכנת אבר אם מותר לרפאות באיסור תורה דרך אכילה והנאה, עכ"ל. ובשו"ת חוות יאיר¹¹⁴ נשאל על מעשה שחייל איים על יהודי שישתה יין נסך עמו או יקטע אזנו, וכותב: נ"ל אם הוא דיבור בעלמא וגיוזום, לא היה לו למהר לשתות, ומ"מ אם באמת ירא לנפשו פן יחרה אפו ויריק חרכו פתאום ויעשה אשר זמם, אין לו חטא כי אין לומר דחסרון אוזן לא מקרי סכנת אבר מאחר דלא תלי בו חוש, שהרי הוא אחד מראשי אברים שהעבד יוצא בו לחירות, ומ"מ י"ל שאני התם שחבל בו האדון, ועוד דמקנסא לא ילפינן, עיין סי' קנז ביו"ד

ציונים והערות

- (112) יו"ד סי' קנז ס"ק ג. (113) סי' שכח מ"ז ס"ק ז. (114) סי' קפג מובא בהגהות רעק"א על יו"ד סי' קנז. (115) ח"ג יו"ד סי' כג אות ל. (116) ס"ק ג (2) (א) (עמ' תקכז). (117) ב"מ קיד ע"ב ד"ה אמר.